

KRZYSZTOFA MICHALEWSKA

STUDIUM SŁOWIAŃSKIE (1925 – 1951)

I. Zarys dziejów studium i organizacja nauczania. Kancelaria i opis zespołu

I. 1. Zarys dziejów studium i organizacja nauczania

Pierwszym zorganizowanym warsztatem pracy badawczej i dydaktycznej w dziedzinie historii slawistyki w Uniwersytecie Jagiellońskim było założone w 1888 r. Seminarium Filologii Słowiańskiej z dwoma oddziałami: językowym (Lucjan Malinowski) i literackim (Stanisław Tarnowski). Tworzyło ono na przełomie XIX i XX w. najbardziej żywotny i twórczy ośrodek krakowskiej szkoły historyczno-językowej i dialektologicznej. Czołowymi postaciami tego ośrodka byli: Jan Baudouin de Courtenay, Jan Łoś, L. Malinowski, Kazimierz Nitsch, Jan Rozwadowski i grono ich znakomitych uczniów¹. Z tego też kręgu, wkrótce po uzyskaniu niepodległości, wyszły pierwsze projekty poszerzenia dotychczasowej, niemal wyłącznie filologicznej, problematyki studiów słowianoznawczych o pozostałe dziedziny kultury, sztuki, historii narodów słowiańskich i skupienie ich we wspólnym instytucie. Niestety nie od razu przystąpiono do realizacji tych planów.

Z inicjatywą powołania do życia takiej placówki wystąpił 1919 r. znany slawista Tadeusz S. Grabowski², kierując do Ministerstwa WRiOP memoriał uzasadniający potrzebę szybkiego utworzenia instytutu słowiańskiego w Uniwersytecie Warszawskim. Autor memoriału domagał się powołania dziesięciu katedr slawistycznych i dziewięciu lektoratów praktycznej nauki języków słowiańskich. Ministerstwo uzależniało decyzję od opinii Rady Wydziału Filozoficznego UJ, do której pismem z 21 VIII 1919 r. przesłało powyższy memoriał³. Dziekan Tadeusz

---

¹ T. Lehr-Spławiński, S. Urbanczyk, *Przegląd dziejów slawoznawstwa w Uniwersytecie Jagiellońskim*, [w:] *Wydział Filologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego. Historia katedr*, Kraków 1964, ss. 163 i n.

² T. S. Grabowski, wieloletni lektor języków słowiańskich w UJ, od 1946 r., profesor nowszych literatur słowiańskich, w latach 1918 – 1925 poseł RP w Bułgarii, w latach 1927 – 1938 poseł PR w Brazylii.

³ Arch UJ, syg. WFI II 16: dziennik podawczy Wydziału Filozoficznego z 1919 r., poz. 910. Autorstwo memoriału T. S. Grabowskiego ustalono na podstawie zapisu w dzienniku podawczym.

Sinko, nie zwlekając przekazał go do zaopiniowania prof. J. Łosiowi, głównemu rzecznikowi utworzenia centrum studiów slawistycznych w Uniwersytecie Jagiellońskim. Memoriał ten referowany był przez J. Łosia na posiedzeniu Rady Wydziału 10 października tego roku. W dyskusji sformułowano szereg poważnych zastrzeżeń, głównie natury merytorycznej⁴. W opinii przedłożonej Ministerstwu WR i OP 19 X 1919 r. wydział przedstawił własną koncepcję utworzenia instytutu słowiańskiego. Rada Wydziału nie negowała potrzeby zakładania tego typu instytutów w uniwersytetach polskich, jednakowoż była zdania, że jeśli mają one spełniać określone zadanie, to winne być organizowane stopniowo, głównie z uwagi na brak pracowników naukowych przygotowanych do objęcia katedr. Przewyciężenie tych trudności byłoby możliwe tylko wówczas, gdyby uczeni z krajów słowiańskich wyrazili gotowość objęcia stanowisk profesorskich w projektowanym instytucie. Przy tej sposobności zwrócono uwagę, że planowana przez T. S. Grabowskiego liczba katedr jest niewystarczająca dla objęcia badaniami naukowymi wszystkich dziedzin życia Słowian⁵. Przy tak niekorzystnej opinii Rady Wydziału Filozoficznego UJ projekt T. S. Grabowskiego nie miał szans na realizację. Zmobilizowało to Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Warszawskiego do podjęcia konkretnych starań, zmierzających do szybkiego załatwienia sprawy instytutu. W związku z tym rozesłano w 1921 r. do wszystkich uniwersytetów krajowych ankietę z prośbą o przedstawienie opinii, w którym z miast należałoby utworzyć studium słowiańskie. Uczestnicy jednomyślnie wskazali Kraków jako główny ośrodek polskiego słowianoznawstwa. Dziekan Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Warszawskiego Wacław Sierpiński, informując o tym fakcie Radę Wydziału Filozoficznego UJ, przyłączył się do opinii ankietowanych uniwersytetów⁶. Stanowisko zajęte przez wszystkie uniwersytety krajowe poparło Ministerstwo Spraw Zagranicznych, zainteresowane powołaniem do życia tego typu instytucji naukowej w Polsce.

Doceniając rangę tego problemu Rada Wydziału powołała komisję pod przewodnictwem prof. J. Łosia, powierzając jej opracowanie konkretnych wniosków i propozycji w sprawie organizacji instytutu słowianoznawstwa. Wyniki jej prac referował J. Łoś na posiedzeniu rady 10 II 1922 r. Wstępny projekt organizacji instytutu dziekan wydziału Karol Dziewoński przesłał 10 kwietnia do Ministerstwa WRiOP. Projektowany instytut miał się stać ośrodkiem o znacznym zasięgu oddziaływania zwłaszcza na obszar Słowiańszczyzny Południowej. Realizacja tego planu wymagała utworzenia dziewięciu nowych katedr i siedmiu lektoratów praktycznej nauki języków słowiańskich. Instytut miał pełnić podwójną rolę jako ośrodek badań nad Słowiańszczyzną oraz instytucja ułatwiająca młodzieży z krajów słowiańskich podejmowanie studiów w UJ. W związku z tym

⁴ Arch UJ, syg. WF II 53: protokół posiedzenia Rady Wydziału z 10 X 1919 r.

⁵ Tamże, syg. WF III 184: brulion pisma do Ministerstwa WRiOP z 19 X 1919 r.

⁶ Tamże, syg. WF III 184: pismo dziekana W. Sierpińskiego do Wydziału Filozoficznego UJ z 24 XI 1921 r.

apelowano o umożliwienie młodzieży słowiańskiej zapisywania się na studia w charakterze studentów zwyczajnych, utworzenia funduszu stypendialnego, zapewnienia miejsc w domach studenckich oraz zorganizowania lektoratu praktycznej nauki języka polskiego dla cudzoziemców. Wydział zasugerował Ministerstwu WRiOP powołanie prof. K. Nitscha na stanowisko organizatora instytutu⁷.

Sprawa powołania instytutu nie posunęła się w latach 1922–1924 ani na krok, jakkolwiek UJ nie zaniedbał żadnej okazji, która dawała mu możliwość podnoszenia tej kwestii w rozmowach z przedstawicielami Ministerstwa WRiOP. Rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego Jan Łoś, sprawę tę omówił w artykule opublikowanym w maju 1924 r. na łamach warszawskiego dziennika „Rzeczpospolita”. Autor uzasadniając konieczność szybkiego utworzenia tego typu placówki naukowej wyraził pogląd, że należyte zorganizowanie ośrodka studiów słowianoznawczych leży w dobrze pojętym interesie państwa polskiego, gdyż będzie on wpływać na stosunki kulturalne, polityczne i handlowe pomiędzy Polską a Słowiańszczyzną Południową. W przekonaniu autora stosunki te nie układają się pomyślnie i jak dotąd nie poczyniono odpowiednich starań zmierzających do pozyskania życzliwości Słowian dla Polski. Istniejący stan rzeczy profesor J. Łoś tłumaczył słabą znajomością w Polsce świata słowiańskiego a także problematyki polskiej wśród Słowian Południowych. W dalszych wywodach autor artykułu powołał się na przykład Czechosłowacji, która wykorzystując upadek ośrodków studiów slawistycznych w Petersburgu i Wiedniu (po 1918 r.), zorganizowała Instytut Słowiański w Uniwersytecie Karola w Pradze, z 20 katedrami slawistycznymi, dobrze wyposażoną biblioteką i funduszem stypendialnym. Instytut ten zdobył sobie szeroki rozgłos w świecie, co nie było bez znaczenia dla pozycji Czechosłowacji na forum międzynarodowym. Analogiczną drogą — dowodził J. Łoś — winna podążyć Polska. Zdaniem autora artykułu utworzenie w Uniwersytecie Jagiellońskim Instytutu Słowiańskiego, a w Uniwersytecie Warszawskim wydziału teologii prawosławnej, przyczyniłoby się do umocnienia prestiżu Polski wśród Słowian⁸. Dodać należy, że Studium Teologii Prawosławnej utworzono w Uniwersytecie Warszawskim 8 II 1925 r.⁹

Sprawą instytutu słowiańskiego zainteresowała się Rada Naczelna Chrześcijańskiej Demokracji, polecając swojemu klubowi parlamentarnemu wezwanie rządu do utworzenia *akademii słowiańskiej* przy Uniwersytecie Jagiellońskim, co zaspokajałoby potrzeby kulturalne mniejszości słowiańskich w Polsce¹⁰. Równocześnie protestowano wobec powołania uniwersytetu ukraińskiego. Senat Akademicki UJ, obawiając się, że rząd pod naciskiem chrześcijańskich demokratów

⁷ Tamże, syg. WF II 184: pismo Wydziału Filozoficznego z 10 IV 1922 r. do Ministerstwa WRiOP.

⁸ J. Łoś, *Rozbudowa uniwersytetów*. [cz.] III: Instytut Słowiański, „Rzeczpospolita”, nr 141 z 26 V 1924, s. 2–3.

⁹ T. Manteuffel, *Uniwersytet Warszawski w latach 1915/16—1934/35*, Warszawa 1936, s. 81 i nn.

¹⁰ H. K., *Uniwersytet „ukraiński” we Lwowie*, „Głos Pracy”, R. 1: 1924, nr 5 z 15 VI 1924, s. 3.

i stronnictw ich wspierających, może postulat ten wprowadzić w życie, podjął na nadzwyczajnym posiedzeniu 3 VII 1924 r. uchwałę stwierdzającą, iż projektowany instytut słowiański nie ma nic wspólnego z mającym powstać w Polsce uniwersytetem ukraińskim¹¹.

Ponieważ ministerstwo zwlekało z ostatecznym wyrażeniem zgody na utworzenie instytutu słowiańskiego Wydział Filozoficzny UJ 23 III 1925 r. skierował do resortu kolejny memoriał uzasadniający potrzebę uruchomienia Studium Słowiańskiego już w r. akad. 1925/26. W memoriale tym domagano się utworzenia 14 katedr oraz 10 lektoratów praktycznej nauki języków słowiańskich i ponowiono argumenty zawarte w piśmie wydziału z 10 IV 1922 r.¹² Nie bez znaczenia dla dalszych losów tego memoriału był fakt, że wpłynął on w okresie kadencji ministra Stanisława Grabskiego, posła na Sejm RP (Związek Ludowo-Narodowy). Sprawą tą zainteresował się także poseł na Sejm RP Stanisław Rymar (Związek Ludowo-Narodowy) z Krakowa, absolwent UJ, który jako sejmowy sprawozdawca budżetu Min. WRiOP spowodował zarezerwowanie odpowiednich kwot w preliminarzu budżetowym na potrzeby związane z uruchomieniem Studium Słowiańskiego w Uniwersytecie Jagiellońskim w r. akad. 1925/26. Udało się także Rymarowi pozyskać dla tej sprawy wicepremiera Stanisława Thugutta (PSL „Wyzwolenie”). Organizator Studium Słowiańskiego profesor K. Nitsch, w wywiadzie udzielonym redakcji dziennika narodowodemokratycznego „Goniec Krakowski”, przedstawił dzieje bezskutecznych zabiegów Wydziału Filozoficznego o utworzenie Studium Słowiańskiego¹³. W parę dni później redakcja „Gońca Krakowskiego” przeprowadziła wywiad z posłem S. Rymarem, starając się poznać powody jego osobistego zaangażowania się w sprawę założenia Studium Słowiańskiego. Odpowiadając na to pytanie poseł Rymar wyraźnie zaznaczył, że szło tu o rozszerzenie wpływów polskich, tak politycznych, gospodarczych jak i kulturalnych na terenie Słowiańszczyzny¹⁴.

Studium Słowiańskie UJ zainaugurowało swoją działalność naukową i dydaktyczną z dniem 1 X 1925 r.

Statut studium uchwalony został przez wydział 23 IV 1926 r. a ministerstwo zatwierdziło go 4 III 1927 r.¹⁵ Powołano do życia jednostkę o specyficznej strukturze organizacyjnej i zadaniach, dla której analogii należałoby szukać raczej

¹¹ Arch. UJ, syg. S II 557: protokół nadzwyczajnego posiedzenia Senatu Akademickiego z 3 VII 1924 r.

¹² Tamże, WF II 184: memoriał w sprawie założenia Studium Słowiańskiego w Uniwersytecie Jagiellońskim z 23 III 1925 r. do Ministerstwa WRiOP. Adresat zidentyfikowany na podstawie: WF II 18: dziennik podawczy Wydziału Filozoficznego UJ z lat 1924—1925: R. 1925, poz. 397.

¹³ *Jak będzie zorganizowane Studium Słowiańskie. Wywiad „Gońca Krakowskiego” z prof. UJ dr Kaź. Nitschem*, „Goniec Krakowski”, nr 133 z 11 VI 1925, s. 3.

¹⁴ *Studium Słowiańskie i Instytut Ruski w Krakowie. Specjalny wywiad „Gońca Krakowskiego” z posłem Stanisławem Rymarem*, „Goniec Krakowski”, nr 137 z 17 VI 1925, s. 3

¹⁵ Arch UJ, syg. SS1 3: *Zasady organizacji Studium Słowiańskiego* (statut), wersja II.

w późniejszych *zespolach katedr* niż we współczesnych *studiach*. Od wspomnianych jednostek wyróżniało się Studium Słowiańskie przede wszystkim brakiem jednolitego programu nauczania (przepisy ustawy z 1926 r. nie przewidywały możliwości uzyskania magisterium ze słowianoznawstwa), luźną więzią organizacyjną autonomicznych katedr i zakładów (filologii, historii sztuki, etnografii), oraz postulowaną raczej niż realizowaną w praktyce, koncepcją dobrowolnej współpracy naukowej i dydaktycznej w dziedzinie szeroko rozumianej slawistyki.

Wysuwając na plan pierwszy problem integracji krakowskiego ośrodka slawistycznego w dziedzinie *naukowego badania i przedstawienia wszystkich objawów kultury narodów słowiańskich*, studium miało realizować te zadania m.in. poprzez wspólne przygotowanie i *ulawienie studiów młodzieży poświęcającej się różnym działom slawistyki oraz zaznajomienie z kulturą polską słuchaczy UJ i innych krajów słowiańskich*. Dla koordynacji poczynań na tym polu, utworzono *Samorządną Radę Naukową*, złożoną z wykładowców na studium etatowych profesorów i docentów UJ. Mogli do niej należeć również profesorowie kontraktowi (sprowadzeni z uniwersytetów zagranicznych), zastępcy profesorów oraz docenci prywatni spoza wydziału. Właściwym organem zarządzającym, reprezentującym studium wobec władz uniwersyteckich była *Komisja Studium Słowiańskiego* w skład której wchodziłi członkowie Rady Wydziału Filozoficznego, a w rzeczywistości — kierownicy katedr należących do studium. Temu ściślej-szemu kolegium statut przyznawał prawo przedstawiania wniosków i opinii w sprawach tworzenia i obsady katedr, zajęć zleconych, układanie programu wykładów oraz *regulaminu nauki i egzaminów*, co wobec unormowanej szczegółowymi przepisami ordynacji studiów na poszczególnych kierunkach, nie miało większego znaczenia. Członkowie Rady Naukowej wybierali na okres dwuletni dyrektora studium, zatwierdzanego następnie przez Radę Wydziału, a od 1933 r. również przez ministra WRiOP¹⁶. Żaden jednak przepis nie precyzował bliżej zakresu jego kompetencji, trudnych zresztą do określenia ze względu na samodzielność poszczególnych katedr.

Przez pierwsze dziesięć lat pracami studium kierował profesor Katedry Filologii Słowiańskiej, a od 1929 r. Katedry Języka Polskiego K. Nitsch (1925/26 – 1935/36). Następnie, aż do wybuchu wojny, profesor Katedry Historii Sztuki Narodów Słowiańskich Wojśław Molè (1936/37 – 1938/39). Bezpośrednio po wojnie funkcję tę pełnił (1945 i 1945/46) profesor Katedry Filologii Południowosłowiańskiej Mieczysław Małecki wreszcie, aż do czasu likwidacji studium, profesor Katedry Filologii Słowiańskiej Tadeusz Lehr-Spławiński (1946/47 – 1950/51).

W odróżnieniu od innych tego typu placówek w uniwersytecie, w których elementem zespalającym był unormowany jednolitym regulaminem system obowiązkowych wykładów i ćwiczeń, działalność Studium Słowiańskiego opierała się

¹⁶ *Tamże*, § 3

na współdziałaniu zespołu katedr o pokrewnej tematyce, realizujących indywidualne prace badacze i kształcące młodzież według własnych programów nauczania¹⁷.

W okresie międzywojennym studium składało się z sześciu następujących katedr slawistycznych: Historii Sztuki Narodów Słowiańskich (1926), Etnografii Słowian (1936), Języków Ruskich (1926), Historii Literatury Rosyjskiej (ukraińskiej; 1927), Literatury Rosyjskiej (1928) i Filologii Południowosłowiańskiej (1936). Poza obrębem studium, ale w bliskiej z nim łączności, pozostawała aż do 1939 r. Katedra Filologii Słowiańskiej oraz lektoraty języków słowiańskich (rosyjskiego, ukraińskiego, serbochorwackiego, bułgarskiego, czeskiego i słowackiego), uzupełniane wykładami monograficznymi docentów prywatnych i gości zagranicznych¹⁸.

Poważnej rozbudowy doczekało się studium dopiero w latach 1945–1946, wchłaniając nowoutworzone katedry: Nowszych Literatur Słowiańskich, Dialektyki Słowiańskiej, Starszej Historii Słowian (wszystkie trzy powołane 1 X 1945), dawną (istniejącą od 1865), ale dopiero teraz przyłączoną do studium — Katedrę Filologii Słowiańskiej. Ponadto w roku akad. 1945/46 utworzono Katedrę Języka Polskiego i Historii Literatury Polskiej, a od początku roku akad. 1946/47 — Katedrę Onomastyki Słowiańskiej (w 1949 r. przemianowaną na Katedrę Filologii Staropolskiej)¹⁹. Intensywnej rozbudowie towarzyszyła ożywiona działalność wydawnicza, przede wszystkim w ramach zainicjowanej przez M. Małeckiego *Biblioteki Studium Słowiańskiego* (22 tomy skryptów, monografii i opracowań). Ponadto studium przejęło wydawanie *Rocznika Slawistycznego* (T. 16 — 17) oraz przystąpiło do publikacji czasopisma *Pamiętnik Słowiański* (w latach 1949–1952 — 3 tomy). Redakcją i administracją tych publikacji zajęła się utworzona 4 XI 1946 r. Komisja Wydawnicza Studium, której agendy (księga kasowa, kartoteka wydawnictw, korespondencja wydawnicza), stanowią trzon zachowanej dokumentacji aktowej studium z lat 1945–1951²⁰.

Podstawowym elementem więzi organizacyjnej Studium Słowiańskiego była, jak już wspomniano, współpraca grupy katedr slawistycznych Wydziału Filologicznego (w latach 1945/46 — 1950/51: Wydziału Humanistycznego), celem *pielęgnowania naukowego słowianoznawstwa*, przede wszystkim w zakresie dydaktyki. Łączyła je też wspólna administracja środkami budżetowymi, prowadzenie centralnej polityki bibliotecznej, wzajemne uzgadnianie stanowisk w sprawach personalnych, wreszcie reprezentowanie na zewnątrz interesów krakowskiego ośrodka slawistycznego. Przejawem tej jedności, obok ustanowienia zwierzchnich

¹⁷ *Tamże*, § 4

¹⁸ S. Urbańczyk, T. Lehr-Spławiński, *Przegląd dziejów słowianoznawstwa...*, s. 178–179. Zob. też: Składy osobowe UJ z lat 1925–1938 oraz Arch UJ, syg. SSI 3

¹⁹ S. Urbańczyk, T. Lehr-Spławiński, *Przegląd dziejów słowianoznawstwa...*, s. 180; Składy osobowe UJ z l. 1945–1951; Arch UJ, syg. S II 77

²⁰ Arch UJ, syg. WHm 52: sprawozdania z wydawnictw Biblioteki Studium Słowiańskiego. Zob. też: Arch UJ, syg. SSI 10

organów: Rady Naukowej, Komisji Sławistycznej i dyrekcji, było skupienie zakładów seminaryjnych we wspólnym lokalu przy ul. św. Anny 1 oraz urządzenie centralnej biblioteki przy ul. Jagiellońskiej 20, gdzie również do 1939 r. mieściło się biuro i dyrekcja studium²¹. W ramach budżetu Wydziału Filozoficznego studium dysponowało roczną dotacją Ministerstwa WRiOP, wydatkowaną na zakup książek i pomocy naukowych dla księgozbiorów seminaryjnych oraz biblioteki centralnej, na koszty administracyjne i personel (adiunkt, asystenci, woźni). Studium posiadało wspólną kancelarię oraz plan finansowo-gospodarczy i sporządzało zbiorcze sprawozdania ze swej działalności, ujmując w nich dane dotyczące studium (biblioteka, czytelnictwo, rachunkowość, sprawy personalne i wydawnicze), osobno grupując informacje dotyczące pracy naukowej i dydaktycznej poszczególnych katedr²². Dyrektorowi Studium podlegały osoby prowadzące obok zajęć dydaktycznych, kancelarię studium, scentralizowany zakup książek, obsługę czytelników oraz redakcję i administrację czasopisma *Lud Słowiański*, będącego nieoficjalnie organem studium²³. W okresie międzywojennym obok dotacji zwyczajnych, studium rozporządzało również, bardzo nieregularnie wypłacanymi — dotacjami na stypendia naukowe dla młodych sławistów, obcokrajowców, które w latach 1927–1939 umożliwiły ukończenie studiów kilkunastu słuchaczom z Austrii, Bułgarii, Czechosłowacji, Jugosławii, Węgier i in²⁴.

Mimo represji jakie w jesieni 1939 r. dotknęły niemal całe krakowskie środowisko sławistyczne (zamknięcie lokalu, likwidacja księgozbiorów seminaryjnych) już w 1941 r. wznowiono, w ramach konspiracyjnego uniwersytetu, wykłady i ćwiczenia z zakresu filologii słowiańskiej, prowadząc tę działalność nieprzerwanie aż do końca 1944 r.²⁵

Reaktywowane w styczniu 1945 r., pod kierunkiem M. Małeckiego, Studium Słowiańskie oparło się na wzorach organizacyjnych okresu przedwojennego z dyrekcją i luźno z nią związanymi seminariami działającymi przy poszczególnych katedrach. W latach 1945–1951 stopniowo realizowano ambitny program rozbudowy i intensyfikacji badań naukowych. Znacznie zwiększono ilość katedr (do 13 w roku akad. 1950/51), stan personelu naukowego, zwiększono integrację zakładów uprawiających studia sławistyczne, łącznie z przyłączeniem w latach 1945–1946 katedr polonistycznych, jak również utworzono Katedrę Starszej Historii Słowian. Jednym z przejawów tych tendencji był plan daleko idącej reorganizacji Studium Słowiańskiego, w którym zmierzano do

²¹ Arch UJ, syg. S II 894, WF II 184, SSI 4: sprawozdanie z położenia zakładów Studium Słowiańskiego podczas okupacji, b. d.

²² Tamże, syg. SSI 4

²³ W latach 1930–1939 obowiązki adiunktów i asystentów pełnili m.in.: A. Obrębska, M. Dłuska, J. Klimaszewska, H. Oesterreicher, S. Rospond, Z. Stieber.

²⁴ Tamże, syg. SSI 8.

²⁵ Tamże, syg. SSI 4: sprawozdanie z położenia zakładów Studium Słowiańskiego podczas okupacji, b. d.

przekształcenia go w samodzielną jednostkę międzywydziałową, ze znacznie zwiększonymi uprawnieniami Rady Naukowej, obok której miały powstać komisje: administracyjna, budżetowa i wydawnicza. Zamierzano wprowadzić nowy regulamin studiów slawistycznych, starano się o prawo przeprowadzania habilitacji itp. Większość tych projektów nawiązywała do koncepcji J. Łosia i K. Nitscha, czego wyrazem był m.in. powrót do nazwy — Instytut Słowiański UJ, pojawiającej się w oficjalnych pismach od początku 1945 r.²⁶ Wprowadzeniu w życie planowanej reformy stanął na przeszkodzie projekt Ministerstwa Oświaty z 1949 r., w którym zapowiadano utworzenie w Polsce dwóch kolejnych ośrodków slawistycznych — w Poznaniu i w Warszawie, w związku z czym studium krakowskie miało utrzymać dotychczasowy charakter, ograniczając przy tym zakres działalności do badań nad historią, językiem i kulturą Słowiańszczyzny Południowej. Jednak w roku następnym ten okrojony projekt zdezaktualizowała zapowiedź zasadniczej reorganizacji struktury wewnętrznej uczelni, co wprowadzono w życie zarządzeniem z 16 V 1952 r., z ważnością od początku roku akad. 1951/52²⁷. Podejmowane w latach 1950–1951 starania Rady Naukowej Studium oraz Wydziału Humanistycznego o utrzymanie dotychczasowego charakteru placówki pod nazwą *Instytut Studium Słowiańskiego* w ramach Instytutu Językoznawstwa UJ zakończyły się niepowodzeniem. Dnia 30 X 1951 r. Studium Słowiańskie zlikwidowano, niemal dokładnie w 52 rocznicę jego powołania²⁸.

I. 2. Kancelaria i opis zespołu

Studium Słowiańskie działając w ramach luźnego zespołu katedr i zakładów, aż do 1946 r. nie posiadało odrębnego sekretariatu i personelu kancelaryjnego. Wspólne agendy administracyjne dyrekcji oraz wchodzących w skład studium seminariów, prowadzili dorywczo asystenci *centrali* na marginesie swoich obowiązków dydaktycznych, bibliotecznych i redakcyjnych. Prace te sprowadzały się do załatwiania stosunkowo skromnej korespondencji (w latach 1925–1939: 834 pism). Do zakresu tych obowiązków wchodziło opracowywanie sprawozdań z działalności dyrekcji i poszczególnych zakładów oraz prowadzenie spraw finansowo-budżetowych tj. rozliczeń z dotacji na: badania naukowe, wydawnictwa, stypendia, zakup książek i inne wydatki gospodarcze. Poza niewielką grupą akt stypendystów zagranicznych, studium nie gromadziło i nie przechowywało dokumentacji studenckiej (katalogów, protokołów egzaminacyjnych, teczek dyplomowych). Stanowiły one część składową registratury Wydziału Filozoficznego (Komisji Magisterskiej). Wydatnemu rozszerzeniu uległa działalność kancelaryjna

²⁶ Arch UJ, syg. WHm 52, SSI 3: statut Instytutu Słowiańskiego (projekt).

²⁷ *Monitor Polski*, R. 1952, nr 3, poz. 616.

²⁸ Arch UJ, syg. SSI 2: protokół posiedzenia Rady Naukowej Studium Słowiańskiego z 1 II 1949 r.; SSI 3: memoriał w sprawie Instytutu Słowiańskiego z 17 IV 1950 r.

studium dopiero w okresie powojennym, w związku ze znacznym wzrostem ilości katedr oraz podjęciem szeregu nowych inicjatyw m.in. w zakresie działalności wydawniczej. Dla koordynacji tych poczynań, utworzono w 1946 r. stanowisko sekretarza studium (dr Villim Frančič), w którego rękach spoczęła całość spraw administracyjnych, redakcyjnych i finansowych, w tym przede wszystkim utworzonej w tym samym roku Komisji Wydawniczej²⁹.

Po rozwiązaniu Studium Słowiańskiego wszystkie jego akta i księgi przeniesiono do Instytutu Językoznawstwa UJ, w skład którego włączono katedry zlikwidowanego studium. Powojenna spuścizna aktowa studium została przekazana Archiwum UJ 3 III 1965 r.³⁰ Po oddzieleniu akt nie związanych z kancelarią studium nadano jej, zgodny z systemem organizacji studium, układ wewnętrzny, włączając do zachowanych prawie w komplecie akt powojennych, kilka ocalałych fascykułów sprzed 1939 r.

Objęte inwentarzem akta Studium Słowiańskiego należy uznać za zespół szczątkowy, nie tylko dla tego, że składa się zaledwie z 16 jednostek inwentarzowych (o łącznej długości 0,35 mb), ale także ze względu na brak materiałów z okresu międzywojennego, reprezentowanych obecnie dwoma zaledwie zdekompletowanymi fascykułami. W nieco lepszym stanie dotrwały akta z lat 1945–1951, wśród których dominują materiały odnoszące się do spraw finansowych.

Badając sprawy Studium Słowiańskiego sięgnąć należy po materiały: Senatu Akademickiego (syg. S II 894, S III 77), Wydziału Filozoficznego (syg. WF II 49, 50, 156, 184), Wydziału Humanistycznego (syg. WHM 52) oraz znajdujące się w wymienionych zespołach akta poszczególnych katedr i zakładów.

Należy pamiętać o korespondencji Kazimierza Nitscha przechowywanej w Archiwum Polskiej Akademii Nauk Oddział w Krakowie, o listach K. Nitscha do J. Ziłyńskiego z lat 1923–1931 m.in. w sprawie objęcia katedry języków ruskich w Studium Słowiańskim³¹. Do powojennych dziejów Studium Słowiańskiego znajdziemy informacje w spuściznie T. Lehra-Spławińskiego, np. część papierów dotyczących organizacji studium w latach 1948–1950 (Arch UJ, syg. DXLVI).

---

²⁹ Arch UJ, syg. SSł 3; pismo dyrektora Studium Słowiańskiego z 17 IV 1950 r. do Rady Wydziału Humanistycznego o utworzenie etatu sekretarza naukowego.

³⁰ Arch UJ, syg. Arch.II; Księga Akc. nr 19/65 s. 128.

³¹ M. Karaś, *In memoriam Casimiri Nitsch*, Kraków 1975, s. 127–137.